

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

R. P. Ioannis Azorii Lorcitani, Societatis Iesv Presbyteri Theologi, Institutioes Morales

In Quibus Vnivers[ae] Quaestiones ad Conscientiam recte aut prauè
factorum pertinentes, breuiter tractantur

Azor, Juan

Coloniae Agrippinae, 1602

4. De peccatis, quæ charitati in Deum aduersantur.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14077

Porro misericordiz, & beneficentiz sunt ea opera, & officia, quæ ad quatuordecim referuntur, quibus aliorum indigentiam, tum animæ, tum corporis subleuamus: de quibus breuiter suo loco tractabo.

Caput IIII.

De Peccatis, quæ charitati in Deum aduersantur.

PRI^{MUM} id in quæstionem vertitur, quo tempore præcepto charitatis cogamur elicere, & præstare amorem in Deum? Variæ sunt Theologorum sententiæ; Thomas 1.2. q. 89. art. 6. videtur asserere, vnumquemque hoc præcepto, & lege compelli eo tempore, quo primum incipit vti ratione. At enim profectò difficile est creditu, hominem tunc lege Charitatis adstringi ad huiusmodi actum elicendum, & longè difficilior videtur, quod quidam S. Thomæ discipuli inde deduxerunt, debere homines eiusmodi præcepti omissionem Sacerdoti, vnà cum cæteris criminibus confiteri. Scotus in 3. distin. 27. q. 3. insinuat, hoc præcepto compelli nos ad elicendum amorem in Deum dominicis diebus: cuius sententiam sequuntur Angel. ser. 9. q. 40. & num. 41. Tabien. ser. 4. q. 46. & Charitas q. 20. sexta conclusione. Verum, id vt Nauarrus in Manual. cap. 11. num. 7. cum Adriano, quem citat rectè adnotauit, nulla ratione efficaci probatur. Sotus indicat libr. 2. de iust. q. 3. ar. 10. lib. 1. de nat. & grat. cap. 22. obligari nos eo tempore, quo aliquo insigni beneficio afficimur à Deo. At Nauarr. hanc quoque sententiam meritò refellit: quia si ad aliquem actum tunc temporis lege nature compellimur, is erit, quo debitas gratias Deo, & agamus, & habeamus, eò quòd in nos beneficium liberaliter contulerit. Docet etiam Sor. hoc præceptum impleri, dum quis in adulta ætate Baptismum suscipit. Sed certè Baptismus tunc rite suscipitur, si quis attritus non contritus ad Baptismum accedat.

Sunt, qui doceant hoc præcepto nos eo tempore teneri, quo patientia, & probitas nostra, ac virtus, grauissimè tentatur. Sed neque ad hoc asserendum vlla ratione compellimur. Ad eam enim tentationem repellendam, alia suppetunt remedia, hæc nimirum, diuinam opem precibus inuocare, incumbere in ea officia, & opera virtutis, quam antiquus hostis generis humani conatur nobis eripere. Alij docent hoc præceptum semel in vita nostra vim suam habere, videlicet in extremo vitæ tempore, aut in mortis periculo. Sed nec hoc vlla ratione efficaci probatur, nec verisimile est, tantum præceptum semel tantum nos obligare, dum viuimus. Præterea existimant quidam, hoc præcepto teneri nos eo tempore, quo ad aliquod Sacramentum accedimus, vel suscipiuri illud, vel ministraturi: quam etiam sententiam rejicit Nauarrus: quoniam ad Sacramenta legitimè sumenda, vel conferenda fatis est, si accedamus attriti, putantes bona fide nos esse contritos.

Alij dicunt saltem hoc præcepto nos adstringi, cù ad sacro sanctum Dominici Corporis, & sanguinis Sacramentum accedimus. Hoc etiam alijs

non probatur: quoniam ad venerabile Eucharistiæ Sacramentum, iusta & debita est præparatio, qua quis accedit post sacram peccatorum confessionem, cum plena malè actæ vitæ detestatione, quam probabiliter putat se habere: ad Baptismum verò sufficit, si quem suorum peccatorum poeniteat. Quidam, quos secutus est Tabien. loco citato, putant ligari nos hoc præcepto, cum lethalis peccati conficij, alteri Sacramentum ministrare volumus ratione publici officij quo fungimur. At verò si probabiliter credamus nos charitate esse præditos, nulla lege compellimur ad eum actum præstandum. Item, Sacramentorum ministri solum præcepto compelluntur eo tempore quo Sacramenta conferunt, ad id lethale peccatum detestandum, cuius sunt conficij. Postrema est eorum sententia, qui volunt extremo vitæ tempore charitatis præceptum suam obligationem inducere. Sic Angel. Tabien. Nauarr. Sor. locis supra citatis, & alijs. Quorum tamen sententiam ea ratio videtur non nihil posse infringere, infirmare, & euertere, quòd aliquando accidit, vt is, qui vicinus est mortis, iustus sit vir, gratia & charitate præditus, aut saltem probabiliter opinetur, se Dei charitatem minimè amisisse. Præterea, quid si aliquot ante obitum diebus, fuerit omnia sua peccata rite confessus, & detestatus? Arbitror sanè, hosce auctores solum docere voluisse, eo tempore esse ex præcepto, & lege actum charitatis præstandi, quando quis est lethalius criminum cõficius. Sed nec hoc omnem ex animo planè dubitationem euellit: quoniam tunc poenitentia præcepto obligamur ad peccata omnia odio habenda, & detestanda, quod quia sine actu charitatis in Deum præstare, vt oportet, non possumus, ideo ad actum charitatis adstringimur ratione præcepti poenitentia, non autem præcisè lege charitatis. Nos autem in præsentem quarimus, quo tempore præcisè præcepto charitatis cogamur elicere amorem in Deum. Profectò videtur (vt quæstionem soluamus) eiusmodi præceptum esse constitutum, eo modo, quo diximus esse datum, & impositum diuinitus fidei præceptum, & spei: nimirum tâquam remedium ad iustificationem impij: quare ijs temporibus suam obligationem asserit, quibus improbum hominem oportet sua peccata per veram poenitentiam odio habere, & detestari, vt obtenta venia, ad diuinam gratiam reuocetur: Quare quandoque quis debet de suis peccatis per veram cordis poenitentiam dolere, vt eorum veniam obtineat extra Sacramentum re ipsa susceptum, ipso iure diuino cogitur actum charitatis elicere, quia sine eo vera, & legitima poenitentia, non est, quæ sufficiat, vt idonea, ad peccata lethalia post Baptismum commissa delenda extra Sacramentum, quamuis cum Sacramento poenitentia sufficiat is dolor, quem Theologi attritione appellant, qui actus charitatis non est, cum sit detestatio peccati, non amore Dei, sed metu gehennæ, vel odio turpitudinis, quæ peccatis inest, vel spe bonorum celestium suscepta.

Secundò queritur, Quo modo intelligatur charitatis præceptum, quo dicitur diligendum esse Deum toto corde? Animaduertendum est, hoc præceptum in sacris literis contineri, non vno loco, sed pluribus etiam, & diuersis; primum Deu-

teronomij 6. deinde Marth. 22. cum Mar. 11. Postremo Luc. 10. quibus in locis hęc verba dictum est nobis. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota mente tua, & ex totis viribus tuis, vel fortitudine tua. Quid verò his nominibus accipiendum sit, declarat sanctus Thomas 2. 2. q. 44. artic. 4. & 5. hunc in modum: Ad efficiendum, inquit, opus, prædictum est homo quatuor facultatibus, videlicet intellectu, ut perspiciat, quid sit agendum: Voluntate, ut veli homo id præstare, quod debet: Appetitu sensus, & sensibus corporis, ut in ipsorum ministerio, & opera id efficiat, quod perspicit esse faciendum: & ceteris corporis viribus, & facultatibus, quibus exequimur, quod facere statuimus. Unde mentis nomine accipiend^{us} est intellectus: Cordis verò nomine, voluntas: animæ appellatione, appetitus sensus, vñ cū sensibus corporis: Virium autem, vel fortitudinis vocabulo, omnis corporis facultas, quæ inest in membris.

Alij verò, appellatione animæ intelligunt vitā corporis, quæ, si opus fuerit, pro Dei obsequio, & honore fundi, ac perdi debet. Nominem autem virium, omnem facultatem, & substantiam bonorum temporalium, quæ si oportuerit, impendenda sunt, & in pauperum vsus, vel alios similes eroganda. Toto verò corde diligendus est Deus, hoc est, non in alias res cordis affectu distracto, nimirum, ita ut nihil aliud diligamus ante, vel pluiquam Deum, vel æque, ac Deum.

Tertiò quæritur, Quid Theologi intelligant, cum docent, hoc præcepto obligari nos ad diligendum Deum super omnia: An scilicet feruentiori, & maiori amore Deus diligi debeat, quam cætera omnia? Animaduertendum est, posse vnum aliquid diligi magis, quam aliud, tripliciter. Primo, quia plura, aut maiora bona vni volumus, & optamus, quam alteri. Secundo, quia feruentius, ac vehementius, aut ut Philolophi loquuntur, intensius vni bonum volumus, & cupimus, quam alteri. Tertiò, quia pluris facimus amorem vnius, quam alterius. Verbi gratia si tibi vitam corporis velim, alteri verò honores, vel opes, magis te diligo, quia tibi maius bonum exopto: præterea, si diligo te affectu magno, & feruido sex gradibus, alterum verò tribus, vel quatuor, te vehementius, & intensius diligo. Insuper, cum tibi, & alteri alimentū vitæ necessarium subministrare nequeā, si te præfero, vt te conferuem: tunc æstimatione magis te diligo, quam illum. Omnes ad vnum contentiunt, Deum esse magis diligendum, quam cætera, duobus modis: tum quia ipsi plura, & maiora bona velle debemus: nobis enim placere debet ipsum esse omnipotentem, immensum, æternum, infinitum, denique omne bonum habere, quod habet: tū etiam, quia si propter bonum aliquod procreatum deponendus, & abiiciendus est amor Dei, potius contemnendus, & negligendus est amor cuiuslibet creatæ rei, quam Dei. Sed quæstio est, an etiam vehementiori, & intensiori amore diligi Deum oporteat? Duæ sunt opiniones. Prima, videtur esse Petri Socii, tract. de insti. sacerdot. lect. 15. de iust. impij. & Adrian. in 4. quæst. 2. de pen. & quodlib. 5. artic. 3. affirmantium intensius quoque Deum diligi debere. Quæ sententia quibuldam alijs placuit, ob eam rationem, quòd in hac re amor, quòd feruentior, & intensior est, eò robustior, & firmi-

or quoque est: sed potius ab amore cuiuslibet creati boni abstrahi, & auelli debemus, quā ab amore Dei, ergo fortior, & firmior est amor Dei. Deinde, quòd vni pluris æstimamus, quam alterum, difficilius ab eo amando defestimus; & proinde sequitur, vt intensius amemus: ergo, eo ipso, quòd Dei amor pluris æstimari debet, difficilius deponitur, & ita intensior est. Secunda opinio est communi Theologorū consensu recepta, non esse nobis datum præceptum, vt Deum intensius, quam cætera diligamus, quoniam præcepto charitatis in Deum, iactis facimus qualicumque amoris intentione, vel etiam minima: dummodo tamē Dei amorem, vel tenuissimum etiam, ceteris præferamus: ita docent Gabr. 3. d. 27. q. 1. a. 1. not. 6. Mai. 3. dist. 27. q. 2. ar. 4. Sot. 4. d. 17. q. 2. ar. 4. & Nauar. in Manual. c. 11. n. 6. Dubitabis, qui fieri possit, vt amor in Deū sit tenuissimus; & tamen omnis alius amor etiam maxim^{us}, prius deponatur, & euellatur ex animo, quam amor in Deum? Respondeo, id euenire posse, vt sequenti patet exemplo. Amor in Deum fit vno tantum gradu intensus, & feruidus, & nihilominus parentes, vel amicos diligamus magno quatuor gradibus amore, non peccamus; si tamē eo adducti simus, vt vel contra Dei charitatem sit nobis agendum, vel parentum, aut amicorum amor sit deponendus, aut contemnendus: tunc quia pluris facimus Dei amorem vno gradu intensum, quam parerum, vel amicorum amorem quatuor gradus intensiōnis habentem, eligimus potius tenuissimum Dei amorem animo retinere, quam alium maiorem parentum, vel amicorum. Quo efficitur, vt duæ prædictæ sententiæ minime à se inuicem fortè dissentiant: quoniam quotiescunque amor in Deum, & in res alias creatas sibi inuicem repugnant, & obstant; ita vt alter illorum posthabendus sit, tunc amor in Deum non solum pluris est faciendus, sed etiam firmior, fortior, & intensior, altero debet esse: quandoquidem licet alioqui sit tenuissimus, in eo tamen persistere debemus altero posthabito, & reiecto, ergo eo ipso, est intensior; si quidem Deum amamus, quamuis tenuiter, alterum non item. Quando verò ij duo amores non se inuicem impediunt, tunc amor alicuius boni creati potest esse multorum graduum; cum tamen amor in Deum vnius tantum gradus magnitudine, & intensiōne constet, & hoc est, quod secunda opinio sibi vult.

Quartò quæritur, An præceptū charitatis possit in hac vita compleri? De hac quæstione S. Th. 2. 2. q. 27. ar. 4. & q. 44. ar. 6. Theol. in 3. d. 27. Augustinus contra Pelag. disputans, libr. de perfect. iusti. respons. 16. docet duo esse præcepta, quæ in hac vita impleri nequeunt: primū illud, Non concupisces: alterum, Dominum Deum tuum toto corde diliges. Et cū sibi ipsi obijciat: Quorsum ergo sunt ea præcepta nobis data, si nequeis in hac vita præstari? Respondet ipse perspicuum, inquit, quo sit nobis progrediendum; & ob id ea implenda quaticumque modo curemus, quæ plene præstare non possumus, vt quo modo possumus, currentes, alteram vitam consequamur, vbi ea plene, & perfecte præstabitur. Ex Augustino Lutherani, & Calumistæ, more suo, eliciunt, nobis esse data, & posita hæc præcepta, & tamen nunquam posse in hac vita à nobis impleri, & proinde, velimus, nolim^{us}, necessario peccare; ac propterea dixisse Paulum: Non n. quòd volo bonum, hoc facio; sed quòd

Exo. 20.
Rom. 7.

Rom. 7.

odis malum,

odi in a. um, hoc ago. Sed Hieronymus in exposit. symboli ad Damasum, execratur, & damnat eos, qui dixerint, præcepta à Deo nobis esse data, quæ impleri nequeant.

Ve facilius hunc nodum dissoluamus, prius scire oportet, præceptum diligendi Deum, posse tripliciter impleri. Primum, ut semper actu Deus diligatur, nec vllum peccatum vnquam, vel minimum etiam admittatur. Deinde, ita ut nullum veniale delictum committatur, licet ab actu diligendi cessetur. Demum, ita ut nihil mali fiat, quod Dei charitatem tollat, & amicitiam dirimat. Præceptum ergo illud primo modo sumptum nequit in hac vita compleri, in qua propter corporis indigentiam, & innumeras humanæ vitæ necessitates, actum amandi intermittere sæpe compellimur. Secundo modo absq. speciali Dei munere in hac vita præstari non potest: & vna excepta Beatiffi. Virgine, nullus aliorum Sanctorum, teste Augusti. in lib. de nat. & gratia, c. 36. præstitit, nec vnquam præstabit absq. singulari Dei beneficio; hoc est, solū consuetis, & communibus gratiæ diuinæ subsidijs nemo vnquam implebit. Tertio modo potest in hac vita impleri: nam is implet, qui omne lethale peccatum deuicit; at iustus ab omni lethali peccato se potest in hac vita abstinere: immo quidam iusti, & sancti viri per omnem huius vitæ cursum omne lethale peccatum vitasse perhibentur, non tamen sine speciali Dei gratia, & auxilio supernaturali, quæ gratia Apostolis, & alijs quibusdam insignioribus sanctis hominibus denegata non est.

Quintò quæritur, An iure Deum diligamus propter aliquod præmium, vel commodum, quod expectamus ab eo? De qua questione Durand. 3. dist. in 29. q. 4. & Mai. in 3. d. 29. quæst. 3. Quamquam huius temporis hæretici eum amorem reprehendunt, & damnant, quo Deum diligimus desiderio, spe, & amore alicuius præmij, vel commodi, & communi tamen consensu Theologorum in 3. dist. 29. receptum est, Deum iure diligere propter præmium, & commodum: ita tamen, ut particula, propter, significetur causa excitans, mouens, & impellens ad Deum diligendum; non autem, significetur finis, cuius gratia Deum diligamus. Tunc autem præmium est causa mouens, quando studio, & causa præmij facilius, citius, expeditius, & feruentius Deum diligimus, alioqui amatur etiam, sed non ita citò, promptè, & expeditè. Item, quando præmium, siue mercedem ita diligimus, ut ipsam in Dei amorem referamus: quando amamus emolumentum, & commodum nostrum, ut Deum ipsum magis amemus: nam quando duo sunt bona, & vnum est minus, & inferius altero, amari potest, si referatur ad id, quod potius, & præstantius est bonum. Tunc autem est finis, cuius gratia Deum diligimus, quando nisi præmij, & mercedis spes adesset, Deum minime diligeremus. Hic autem amor bonus non est, quia in commodum nostrum tanquam in vltimum finem tantummodo refertur; & proinde ex mala circumstantia amor eiusmodi deprauatur, cum Deus non amaretur, si merces non esset.

Sextò quæritur, An Deus possit odio haberi? Duo enim impedire videntur, quò minus quis Deum odisse queat? Primum est, quia cum aliquo

odio habemus, volumus, & cupimus ipsum non esse, sine aliquo emolumento, & commodo nostro, eò quòd eius persona nobis displiceat: Sed nemo velle potest Deum non esse, quia eorum, quæ esse non possunt, voluntas non est. Ac quis, vel coecus non perspiciat, fieri minime posse, ut Deus non sit. Alterum est, quia daemones, & ceteri ad inferos damnati, qui Deum summo odio prosequuntur, non videntur eum odio habere, nisi tanquam peccatorum iudicem, & vindicem; at hoc non est propriè odisse eum, sed velle, & optare, ut ipse non esset criminum vltor. In his diluendis, multa tradidit Caietanus 2. 2. q. 34. a. 1. Sed breuiter dicendum est, posse Deum odio haberi absolutè, & propriè: nam odium, est actus, quo persona alicuius nobis tanquam infensa, & odiosa displicet; & proinde cupimus ipsum non esse, aut volumus ipsi malum sine vilo emolumento nostro. Sicut cum rem aliquam detestamur, & odio habemus, res ipsa nobis non placet, & optamus eam non esse, vel cupimus ei malum sine vilo nostro commodo. Odium enim tum personæ esse potest, tum etiam rei. Non iraque repugnat, ut quis cogitando de persona Dei, ipsum, tanquam sibi infensum, & odiosum habeat sine vilo etiam suo commodo, quia Dei persona sibi displiceat: & potest simul velle, & optare, ne Deus sit. Ad id, quod obijciatur: Voluntas non est eorum, quæ esse nequeunt; Respondeo, Aristotelem lib. 3. Ethic. ca. 2. contrarium prorsus docere, de qua re supra dixi lib. 1. ca. 20. q. 3. posse nos videlicet talia velle, sed non eligere: possumus enim velle non mori, volare per aëra, celum digito, & manu tangere: sed ad id assequendum, aliquid aliud eligere non possumus. Voluntas enim est simplex quidam animi affectus, quo res absolutè, & simpliciter nobis proposita placet tanquam per se grata nobis, nimirum, ut honesta, vel iucunda, quamuis non sit nobis utilis, vel commoda. Cum igitur quis cogitatione complectitur, tanquam bonum sibi iucundum, hoc, quod est, non mori, hoc, quod est, volare per aëra, vel celum manu tangere, gratum sibi habere, & acceptum: & in huiusmodi simplici animi affectu potest quis aliquando mereri, potest etiam grauius delinquere: Velut si nobis obiecta simpliciter honesta per se ipsa placeat, turpiaue displiceant, mereri possumus, quamuis honesta, & turpia, quæ cogitamus, reuera subsistere nequeant. Sic etiam si malum nobis simpliciter obiectum, quod alioqui esse non possit, nobis placuerit tanquam iucundum, peccatum erit. Quare nihil impedit, quin daemones cum metis cogitatione apprehendant totum hoc, quod est, Deum non esse, tanquam iucundum sibi, id simplici voluntatis affectu velle possint, & eo ipso peccare.

Quocirca id etiam, quod secundo loco obijciatur, rectè diluitur. Non enim daemones solum velle queunt Deum non esse peccatorum iudicem, & vindicem: quod esset, nolle Deum esse iustum, sed etiam simpliciter volunt Deum non esse, simpliciter tamen affectu voluntatis: neque enim aliquid eligunt, ut Deus non sit, hoc enim vident fieri nulla ratione posse. Delectantur igitur eo solo simplici affectu, & actu, quo Deum non esse cupiunt: & ad hunc actum eliciendum sufficit, si hoc

quod

quod est Deum non esse, animo concipiatur tanquam iucundum, & gratum. Ex ijs, quæ sunt habitus dicta colligitur, duo esse peccata, quæ charitati in Deum opponuntur; vnum est, eum non diligere, cum præcepto, & lege id facere cogitur: quod peccatum in omitendo, aut non faciendo consistit. Alterum est, cum Deus odio habetur, quod peccatum, in comitendo, vel in faciendo positum est, quodque potius diæmonum, quam hominum videtur esse.

Caput V.

De Pietate, & Religione in Deum.

Animadvertere oportet, hanc virtutem ad primum Decalogi præceptum pertinere, quo vnum Deum colere, & venerari debemus.

Primum quaeritur, Quomodo Religio in præsentia sumatur. Respondeo, nomen Religionis accipi posse dupliciter: Vno modo, vt significat eam virtutem moris, qua iustus, & debitus honor, cultusque Deo tribuitur: Altero modo, vt significat statum, & vitam conditionem multorum hominum speciali modo, & regula colentium Deum. Primo modo, in præsentia Religionem accipimus.

Secundo quaeritur, An vniuersi Religionis actus ad primum spectent Decalogi præceptum? Sciendum est, Religionis actus partim esse interiores, partim exteriores. Interiores sunt duo: Deuotio, vt vocatur, & Oratio. Deuotio, est proprius voluntatis affectus ad aliquid efficiendum propter obsequium, honorem, & cultum Dei: de quo actu tractat sanctus Thomas 2.2. quæst. 82. Oratio, est actus, quo aliquid à Deo suppliciter petimus. Possimus tamen sermone, & verbo, aut animo tantum, & mente aliquid à Deo precari: de eo actu idem sanctus Thomas 2.2. quæst. 83. Inter actus exteriores Religionis alij sunt, quibus aliquid Deo offerimus; alij, quibus Deo quippiam promittimus; alij, quibus rem aliquam Deo facram adhibemus ad aliquid faciendum. Inter eos actus, quibus Deo aliquid tribuimus, alius est, quo Deum veneramur certa aliqua corporis inclinatione, vel summittendo, aut aperiendo caput, vel genua flectendo, vel totum corpus inflectendo, aut prosternendo, aut pectus tundendo, & hic actus dicitur Adoratio, de quo S. Thomas 2.2. quæst. 84. Alius est actus, quo aliquid immolatur, sacrificatur, aut quolibet alio modo offertur Deo, aliqua ratione mutatum, siue cum alijs permistum: de quo S. Thomas 2.2. quæst. 85. Alius, quo aliqua Deo offerimus ad eius ministros alendos, vel ad res diuinis vtiibus dicatas, commodè conseruandas: tales sunt decimæ, primitiæ, & aliæ similes pensiones, de quibus S. Thomas 2.2. quæst. 86. & 87. Actus verò, quo promittimus aliquid Deo, est votum, de quo S. Thomas 2.2. quæst. 88. Actus, quo nomen Dei adhibemus ad ea confirmanda, quæ dicimus, est iusiurandum, de quo S. Thomas 2.2. quæst. 89. Actus, quo nomen Dei adhibemus, vt inducamus homines, vel moueamus res alias procreatas ad aliquid faciendum, vel non faciendum, dicitur Adiuratio: de quo actu S. Thomas 2.2. quæst. 90. Actus, quo nomen Dei adhibemus ad auxilium

ab eo petendum, vel ad ipsum laudandum, est Inuocatio: de quo actu S. Thomas 2.2. quæst. 91. Postremus Religionis actus est, quo res Deo sacras adhibemus ad sanctificandos, vel quomodolibet mundandos homines: qualis actus est Sacramenta, & ea, quæ sacramentalia vocantur, conferre, vel sumere, signo Crucis frontem, & pectus munire, rem diuinam audire, denique vt qualibet re à Christo, vel Ecclesia instituta ad aliquid faciendum, vel sanctificandum: & de his agit S. Th. in 3. part. q. 60. & sequentibus.

Inter hos Religionis actus, tres, quatuorue duntaxat pertinent ad primum Decalogi præceptum; videlicet, Orare, & precari Deum, sacrificare, ipsum venerari, reuereri, & colere, & tandem inuocare.

Tertio quaeritur, Qui cultus, & veneratio Deo debeatur? Animadvertendum est, duo esse vocabula græca, quæ vsu Ecclesiæ communi sunt latinitate donata, hæc scilicet, λατρεία, & δουλία. Latræ nomen apud Græcos latè quidem patet, & significat quemlibet seruitutis cultum, quem seruus domino suo defert, vsu tamè, & accommodatiōne factum est, vt in sacris literis, & à Scriptoribus sacris solùm accipitur, vt constat ex Augu. lib. de ciui. 10. cap. 1. & lib. 20. contra Faustum ca. 21. & lib. 1. de Trinit. cap. 6. Isidor. lib. 8. Etymolog. cap. vii. Beda. in Lucam 4. pro supremo seruitutis cultu, qui Deo rerum omnium Domino debetur ob summum eius Imperium, & dominatum, eò quòd vniuersa ex nihilo condiderit, & ea suo nutu conseruet, & providentiā gubernet, & regat. Latræ igitur apud Theologos, est cultus, qui soli Deo debetur, eò quòd sit cultus quidam, quo nos ipsos Deo subijcimus, vt supremo omnium Domino, in eo spem, & fiduciam collocamus. Dulia quoque à Græcis fusè, & latè sumitur, significatque honorem, & cultum, quem præstat Domino seruus: sed vsu accommodatum est nomen, apud scriptores sacros ad significandam venerationem, quæ sanctis viris cælestis patrie ciuibus tribuitur. Et quia inter sanctos vna cum Christo Domino in cælo regnantes, primas obtinet sanctissimæ Deiparæ, introductum etiam est vsu, vt cultus ei debitus speciale nomen habeat, qui dicitur, ὑπερδουλία, quasi latine dicatur, cultus quidam eximius, & excellens inter eos cultus, qui sanctis cum Christo Domino viuentibus, debentur. Deo igitur debetur cultus latræ, ceteris sanctis cultus Dulia, Beatif. Virgini, cultus hyperdulia. Ex quibus perspicitur, nomina Græca Latræ, & Dulia licet prima sua significatione idem significant, vsu tamen scriptorum sacrorum accipi solent ad diuersa significanda.

Quarto quaeritur, An adoratio solùm sit actus Religionis exterior, an etiam interior. Conuenit inter omnes adorationem esse actum Religionis, & proinde proficisci ab affectu religiosi animi in Deum. Sed dubiæ quaestionis est, an sit solùm actus exterior ab affectu voluntatis Religioso erga Deum profectus. Meo iudicio communis est Theologorum opinio in 3. d. 9. Adorationem esse duplicem, internam, & externam. Interna est, qua hominis, vel Angeli voluntas Deum, vt supremum omnium dominum honorat, colit, & veneratur. Externa est, qua quis ex Religioso voluntatis affectu coram Deo, vt coram primo, & summo re-